

Sebők Melinda

Babits Mihály az Erdélyi Helikonban

*Kuncz Aladár-levelek tükrében*¹

„Én a magam részéről soká éltem a »szép Erdély egy messze zugában«, közvetlen a régi határ mellett. Magam is egy kicsit erdélyinek érzem magamat. A transzilván színek kitörölhetetlenek lelkemből s könyveimből. Minden, ami erdélyi, érdekel és izgat. Az új erdélyi irodalomhoz sok személyes emlék köt; számos íróját szeretem és nagyra becsülöm.”² Babits Mihály 1935-ben írott *Erdély. Az én erdélyiségem* című személyes vallomásában nem csupán a Fogarason töltött tanári pályaszakaszára emlékezik vissza, hanem Reményik Sándor, Tamási Áron pályakezdetére, Kuncz Aladár *Fekete kolostor* című regényére, az Erdélyi Helikon indulására is: „cikkeimet, amiket az erdélyi irodalomról írtam, az *Erdélyi Helikon* annak idején éppen nem találta ellenségesnek vagy rokonszenv nélkülinek. És mégis igaz az, hogy az erdélyi irodalmat én sohasem mint külön, »autonóm« kis literatúrát néztem és méltányoltam. Számomra ez az egységes magyar irodalom egy része volt.”³ Babits ebben a vallomásában is kifejti azt az álláspontját, miszerint az erdélyi irodalom az egységes magyar, azon túl pedig az európai kultúra része. A kisebbségi irodalom csak akkor tudja teljesíteni küldetését, ha egyetemes létproblémákat képes megfogalmazni az erdélyi világ élményforrásaiból.

Az erdélyi kultúra iránti érdeklődés Babits egész életében meghatározó volt. A fogarasi állami gimnáziumban 1908 őszétől három évig tanított. Száműzetésnek érezte ugyan a fogarasi éveit, meglehetősen visszahúzódva élt, mégis termékeny alkotói korszak volt ez a pár esztendő. Fogarason mélyedt el Bergson filozófiájában, ott kezdte el fordítani Dante *Isteni színjátékának Pokol* fejezetét, versein, tanulmányain dolgozott. Ott írta *Irodalmi nevelés. Egy tantárgy filozófiája* című esszéjét. Fogarasi éveiben, 1908 szeptemberében vált országosan ismertté a nagyváradi A Holnap antológiában megjelent költeményeivel. Osvát táviratát követően 1908 novemberétől folyamatosan közölte verseit a *Nyugat*. Ebben a pályaszaka-

¹ A szerző a tanulmány megírása idején MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjban részesült. A tanulmány a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-5-KRE-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs alapról finanszírozott szakmai támogatásával készült.

² Babits Mihály: *Erdély. Az én erdélyiségem*. In: Uő. (szerk.: Jankovics József): *Tanulmányok, esszék*. Kortárs Könyvkiadó, Budapest, 2005, 500.

³ Babits, i. m., 500.

szában jelent meg első két verseskötete: 1909 nyarán a *Levelek Irisz koszorújából és 1911 tavaszán a Herceg, hátha megjön a tél is!* Fogarason írta második kötetének legtöbb lírai darabját a *Ballada Irisz fátyoláról* című verstől a *Campagna énekéig*, és ott fejezte be második kötetének legnagyobb filozófiai-gondolati költeményét, az *Esti kérdést*. Tehát ebben az erdélyi periódusban indult a költői pályája. Babits később a két világháború közötti időszakban Budapestről is nagy érdeklődéssel figyelte az erdélyi irodalom alakulását. Az 1920-as évektől a kolozsvári folyóiratok: a *Pásztortűz* és az *Ellenzék* is közölték írásait. Egykori egyetemista barátja, Kuncz Aladár az *Ellenzék* című napilap kulturális szerkesztőjeként már 1923-ban kért tőle írást, és közölte az *Aranygaras* című elbeszélését. Mindezek után – mikor Kuncz Aladár átvette Áprilytól az Erdélyi Helikon szerkesztését – méltán gondolhatott Babits közreműködésére, s a következő levelet küldte Kolozsvárról 1929. július 31-én:

„Kedves Barátom,

azt hiszem mondanom sem kell, hogy mennyire fáj, hogy nem tudtam kimenni Esztergomba. Táviratot kaptam Kolozsvárról, mely budapesti tartozkodásomat egy egész héttel megrövidítette. Ezért le kellett mondanom az Esztergomba való kirándulásról. Pedig attól eltekintve, hogy új otthonodban nagyon szerettelek volna látni, igen fontos megbeszélni valóm lett volna, amelyet most csak így írásban tárok Eléd. Augusztustól kezdve átveszem az Erdélyi Helikon szerkesztését s röviden szólva azt szeretném, hogy ezt a folyóiratot tekintsd teljesen a Magadénak. Egy olyan folyóiratnak, amely minden tekintetben rendelkezésedre áll s amelyben mindenről legfelsőbb meggyőződésed szerint írhatasz. Az Erdélyi Helikon erdélyi s éppen ezért teljes mértékben egyetemes jellegű, mert mint kisebbségi irodalomnak a szócsöve, kénytelen már létfenntartó okból is egyetemes távlatokat keresni. Nem tudom volna-e az egész magyar irodalomban alkalmasabb más, mint Te, aki egy ilyen egyetemes magyar irodalmi szemléletnek a célkitűzéseit, az eszméit s ezeknek keretében a regionális tendenciák értelmét, európai jelentőségét kifejteni és leszögezni tudná. Azért fordulok Hozzád azzal a nagy kéréssel, hogy az első számomba írj egy ilyen elvi természetű cikket, amely, amikor bizonyos tekintetben visszatekint az elmúlt tíz esztendőre, egyben és legfőképpen programot ad, a jövőt felrajzolja és a legfőbb problémákat megjelöli. Nem tudom kezedbe került-e már az Erdélyi Helikon. Mindenesetre az új sorozattól kezdve cimedre megindítatom. Ha láttad már a lapot, úgy személyesen meggyőződhetél, hogy legalább is külső tekintetben (kiállítás, stb.) cikkednek méltó keretül fog szolgálni. Remélem, hogy az új számtól kezdve a színvonal is és főként a szellem is méltó lesz Hozzád. Ezért helyeznék nagy súlyt arra, hogy mindjárt az első számban írj, s mintegy programot adva, egyszersmint az egyetemes, magasabbrendű magyar irodalom lelkiismeretét is megszólaltasd. Nagyon szépen kérlek, hogy levelemre sürgősen válaszolj

és a cikket lehetőleg 7–8 napon belül címemre küldd el. A levelezőlapon csak a felől kérek megnyugtatót, hogy meg fogod írni. Az ősszel megint felmegyek Pestre és akkor első dolgom lesz, hogy felkeresselek. Addig is légy jó a Nagyságosasszonynak kézcsókomat átadni és részedről őszinte és hálás barátságomnak biztosítását elfogadni.

Igaz szeretettel köszönt
s válaszodat epedve várja
Kuncz Aladár⁴

Kuncz Aladár a kolozsvári gyermek- és diákévek után érkezett meg a budapesti Magyar Királyi Tudomány-Egyetem bölcsészkarára és az Eötvös Collegiumba. Az egyetemen ismerkedett meg Babits Mihállyal, Kosztolányi Dezsővel, Juhász Gyulával és Benedek Marcell-lel. 1903 és 1907 között magyar-latin-görög szakos hallgatóként kapcsolódott be az egyetem pezsgő szellemi légkörébe. A tőle három évvel idősebb, 1903 decemberében francia helyett már latin szakon alapvizsgázó Babits Mihály is baráti köréhez tartozott. Műveltségét, világirodalmi szemléletét, irodalmi-filológiai érdeklődését Alexander Bernát, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt, Péterfy Jenő és Riedl Frigyes formálták. Gyulai Pált és Riedl Frigyeset, akihez később Toldy Ferencről a bölcsészdoktori disszertációját is írta, mesterének tekintette. Ugyanakkor meghatározó élmény volt számára az Eötvös Collegium pedagógiai műhelye is, ahol olyan kiváló tudós tanárai voltak, mint a nyelvész Gombocz Zoltán vagy az irodalomtörténész Horváth János. Előbb a fővárosban tanárként helyezkedett el, de 1909-től gyakran utazott Párizsba: Hyppolite Taine, Anatole France és Bergson mellett Verlaine, Rimbaud, Mallarmé is foglalkoztatta, a háborút követően az új francia irodalomból Romain Rolland, André Gide és Marcel Proust érdekelte. Franciás műveltségével, esszéivel, kritikáival és portrévázlataival könnyen megtalálta helyét a Nyugat írói között. 1909-től kritikusi-esszéírói, filológiai-irodalomtörténeti munkássága figyelemre méltó: az 1907-es Toldy Ferenc-monográfia után megírta *A magyar irodalomtörténet elméletének és módszerének fejlődése Toldy Ferenc óta* című irodalomtörténeti munkáját.⁵ 1912-re elkészítette nagyobb értekezését *Thököly a francia irodalomban* címmel, a Nyugat Figyelő rovatában pedig főleg kritikákkal jelentkezett. Kuncz tehát a Nyugat első

⁴ Kuncz Aladár Babits Mihálynak küldött levele. Kolozsvár, 1929. július 31. Gépírás tintairású javításokkal és névalírással. Lelőhelye: OSZK Fond III/810/ 5.

⁵ Kuncz Aladár irodalomtörténetéről és az ifjúkori írásairól részletes információkat kapunk Boka László: *A szintézisíró ifjú Kuncz Aladár* című tanulmányából. Boka László: *A szintézisíró ifjú Kuncz Aladár*. In: Uő.: *Peremek és középpontok. Tanulmányok a 20. század első felének magyar irodalmából*. Balassi Kiadó, Budapest, 2018, 83–105.

nemzedékének táborában indult, a francia szerzők szellemiségében tájékozódott, de a világháború tragikus tapasztalatai nyomán szakítania kellett korábbi életvitelével. Addigi illúzióit elsodorta a háború, 1914-es párizsi útjából már nem tudott visszatérni, francia fogságba került, és a világháború éveit internálótáborban töltötte. Mikor 1919 májusában visszajöhetett Budapestre, akkor már egy másik országot látott maga körül, mint amit a boldog békeidőkben elhagyott. 1920-tól újra elfoglalta helyét a Nyugat táborában: kritikát írt Móriczról, Babitsról; portrévázlatokat, esszéket készített Madáchról, Csokonairól, Petőfiről, Tompa Mihályról, Vajda Jánosról, Adyról, de írt Dosztojevszkijról és Romain Rollandról is. Az Aurórában 1923-ban Babits addigi költészetéről írt összegző értekezést, melyben a legnagyobb költőnek nevezte: „a nagy költők társtalanok, egyedülállóak, összehasonlíthatatlanok. Babits nagy költő: betetőzés önmagának, kiindulás másoknak.”⁶

Kuncz még 1923-ban visszatért Kolozsvárra, hogy a háborús és trianoni traumák után megszervezze az erdélyi irodalmat. 1923-tól az *Ellenzék* című lap vasárnapi mellékletét szerkesztette. A kolozsvári napilap közölte Babitsot, Kosztolányit, Tóth Árpádot, Juhász Gyulát, Oláh Gábort és Krúdyt is, de főleg azok az írók jelentkeztek: Áprily, Reményik, Tompa Mihály, Tamási Áron, Kós Károly, Nyíró, Makkai és Dsida, akik később a Szépmíves Céh és az Erdélyi Helikon köré csoportosultak.

Kuncz Aladár a Nyugat tapasztalatával, párizsi műveltségével, irodalomtörténeti-filológusi, szépírói-kritikusi pályafutásával konkrét koncepcióval érkezett Kolozsvárra, hogy szaktudását és a Nyugat örökségét hasznosítva az erdélyi irodalmi mozgalmak élére álljon. Előbb az *Ellenzék* szerkesztőjeként vállalt szerepet, később Kemény János elhatározásából az 1926. július 18–20. között megszervezett marosvécsi írótalálkozó programjához (1926. július 6-án) fogalmazta meg az íróközösség célkitűzéseit az irodalmi társaságok, a folyóiratok, a könyvkiadás, a színház, a sajtó, az utódállamok, az erdélyi irodalom fejlődése, a kritika és az erdélyiség és európaiság kérdésvetéseivel kapcsolatban.⁷ Majd három évvel később az Erdélyi Helikon szerkesztőjeként lépett színre. Az egyetemes magyar irodalom függetlenségét hirdetve Kuncz a következőképp nyilatkozott helikoni irodalomszemléletről: „Az az erdélyi írói közösség, [...] amelynek magam is tevékeny tagja vagyok, az irodalmi szabadság elvét testesíti meg. Politikai és világnézeti kérdésekben a legnagyobb türelemmel vagyunk egymás iránt, közös célunk az erdélyi kultúra ápolása: ebben egyek vagyunk valamennyien.”⁸ Az Erdélyi Helikon a Nyugat erdélyi oldalága kívánt

⁶ Kuncz Aladár: *Babits Mihály*. Auróra, 1923 /3., 193.

⁷ A célkitűzéseket részletesen kifejti Pomogáts Béla *Kuncz Aladár* című monográfiájában. Kriterion Kiadó, Kolozsvár–Bukarest, 2001, 137–138.

⁸ Pomogáts Béla: *Az Erdélyi Helikon irodalomszemlélete*. Irodalomtörténeti Közlemények, 1981/1., 33.

lenni, és a politikai harcokon felülemelkedő kulturális egységben, emberi perspektívákban gondolkodó, csakis irodalmi-művészeti-erkölcsi szempontokat figyelembe vevő szellemi szabadságot hirdetett. A folyóirat programját Áprily Lajos az 1928 májusától megjelenő lap első számában a következőképp fogalmazta meg: „Erdélyisége világ-figyelő tető, nem szemhatár-szűkítő provincializmus. Maga: szélesen gyűjtő Maros-vize találkozást kereső patakjainknak. Várja a források friss erejét, de a távoli torkolatok is fellüktetnek benne. Az élet szava szeretne lenni s nem a halálraítélt féllendületé.”⁹ Mikor Kuncz 1929 nyarán a Budapestre távozó Áprilytól Bánffy Miklós felkérésére átvette az Erdélyi Helikon szerkesztését, akkor az erdélyiség és európaiság egyetemes eszméinek a kifejtésével fordult Babits Mihályhoz. Babits Kuncz 1929. július 31-én küldött levelében megfogalmazott kérését, vagyis „*az egyetemes, magasabbrendű magyar irodalom lelkiismeretét*”-nek a megszólaltatását nem tudta azonnal teljesíteni. Az Erdélyi Helikonnak *Dante és a mai olvasó* című esszéjét küldte el, amelyben Ady szimbolizmusát Dantéhoz mérte: „Dante szellemiránya nem lehet avult és idegen a magyar lélek számára. A mai nagy magyar költőink közt ép az, aki a legmodernebb és legizgatóbban eleven mindannyiunk előtt: Ady Endre igazi méltó testvére a nagy itáliainak”.¹⁰

Kuncz 1929. szeptember 16-i levelében köszönte meg a Dante-írást, ugyanakkor továbbra is számított az európai értékeket képviselő Babits szellemi programjának kifejtésére:

Kedves Barátom!

Hálásan és igaz szívből köszönöm gyönyörű irásodat Danteról. Képzelheted, hogy milyen felcsigázva várom vezető-cikkedet is. Valahogy úgy érzem, hogy épen ebből a szerény erdélyi folyóiratból talán meglehetne indítani a tisztességnek és tisztaságnak olyan hangját, amelyre ma a széttárgolt magyar irodalmi élet minden vonalán nagy szükség volna. Azonkívül tudom, hogy vannak olyan egyetemes szempontok, amelyekre szépen és érdekesen rá lehet mutatni és ahogy leveledet olvastam, ösztönszerűleg éreztem, hogy a Te cikked lesz az, amely ezt a döntő fontosságú irányítást elvégezi. Ki tudja talán olyan időket élünk, amikor egy cikkből könnyen lehetne új Kromvell-előszó.¹¹ [...] Arra kérek tehát most csak röviden,

⁹ Áprily Lajos: *Erdélyi Helikon*. 1928/1., 1.

¹⁰ Babits Mihály: *Dante és a mai olvasó*. In: *Erdélyi Helikon*, 1929/7., 567. Babits Mihály Kuncz Aladár szerkesztői tevékenysége során háromszor jelent meg a folyóiratban: *Dante és a mai olvasó* (1929), *Európaiság és regionalizmus* (1930), *Dante Pokla. Irta Dr. Hirschler József* (1930). Kuncznak köszönhetően, de már csak a szerkesztő halála után jelenhetett meg kritikája a *Fekete kolostor* (1931) és *Levele az Erdélyi Helikon irodalomtörténeti pályázatára beérkezett pályaművekről* (1932).

¹¹ Victor Hugo 1827-ben *Cromwell* című drámájának előszavában szakított a klasszicista dráma hármas egységével.

hogy légy jó, amint készen van, postára adni. Nagyon várom. Mihelyt megkaptam, hosszabb levélben fogom elismerni, amelyben azután egyéb kérdésekre is kitérek. Addig is mégegyszer igaz hála és köszönet, kedves jó Asszonyodnak kézcsók, ölel szeretettel
hálás barátod
Kuncz Aladár¹²

Majd újabb levéllel ostromolta Babitsot 1929. október 25-én.

Kedves Barátom,

Hálásan köszönöm leveledet, amelyben lecsitítottad rengeteg számú aggodalmamat és sejtelveimet, amiket hosszas hallgatásodba magyaráztam. [...] Én, mint már hangsúlyoztam, szeretném, ha folyóiratunkat teljesen a Magadénak tekintenéd [...] Egyben nagy örömmel olvastam leveledben, hogy bevezető, egyetemes irodalmi programcikkedet a januári számra mégis megírod. Mentől inkább igyekszem az Erdélyi Helikonban egy ilyen egyetemes irodalmi program értelmében dolgozni, annál inkább látom, hogy ennek a programnak igen nagy jelentősége és mély értelme lehet. Csak egy példát említek: bekértem Magyarországról s mind a három utódállamból az ott élő fiatal magyar írók részéről nyilatkozatot s a már eddig is beérkezett nyers anyagból annyi kezdeményezést, annyi ösztönzést tudok kiolvasni arra, hogy sürgősen igyekezzünk közös alapot teremteni a szétszakadt irodalmi területek működésében, mert ha ezt elmulasztjuk, esetleg többé össze nem hozható divergenciák támadnak. Nem tudok senkit alkalmasabbnak Nálad, aki ennek az együttes irodalmi munkálkodásnak, programját jobban és gyümölcsözőbben leszegezhetné. Azért helyezek olyan nagy súlyt cikkedre. Januári számunk különben is már az első jelentősebb lépés volna egyetemességünk megvalósítására. [...] Lassanként egy egész sajtóságos összetételű folyóirat alakulna így ki, de szerintem szükséges tükröképe volna annak a szellemi szétdaraboltságnak s egyben egységesítő törekvéseknek is, amelyek ma a magyar szellemi életet jellemzik.

Légy oly szíves alkalmilag levelezőlapon megnyugtatni, hogy cikkedet, legkésőbb december elejéig megkaphatom-e? Fogadd érte előre is hálás köszönetemet, igaz barátsággal és hálával öllelek, Feleségednek kezét sokszor csókolom:

Kuncz Aladár¹³

¹² Kuncz Aladár Babits Mihálynak küldött levlérrészlete. Kolozsvár, 1929. szeptember 16. Gépírás tintairású névaláírással. Lelőhelye: OSZK Fond III/810/7.

¹³ Kuncz Aladár Babits Mihálynak küldött levlérrészlete. Kolozsvár, 1929. október 25. Gépírás tintairású javításokkal és névaláírással. Lelőhelye: OSZK Fond III/810/9.

Kuncz többszöri kérésére készült el tehát Babits *Európaiság és regionalizmus* esszéje, mely 1930 januárjában jelenhetett meg az Erdélyi Helikonban. Babits vezércikke mint az Erdélyi Helikon és az európai, nemzeti azon belül az erdélyi irodalom szellemi iránytűje olyan művészi-esztétikai szempontok mentén való szemléletet képvisel, ami a hazai, kisebbségi irodalom sajátos színeivel tekint a nagyvilág felé. A nagy művész alkotásának gyökerei az európai irodalomból sarjadnak, rügyei mégis hazai, nemzeti ágakból fakadnak. Babits az európai örökség közös vállalását hangsúlyozza, mikor programcikkében azt írja: „ez az erdő egyetlen fából lett, s minden mai nemzeti vagy egyéb irodalom csak egyetlen nagy európai irodalomnak regionális hajtása lehet.”¹⁴ Az erdélyi magyar kultúra Európa iránti hűsége az erdélyi sorsban is vállalni a nyugati hagyományt. Az erdélyi irodalom – Babits szerint – az egységes magyar kultúra része, a „magyar irodalom pedig az európai irodalomnak egy része s jövőjéről nem szólhatunk úgy, hogy az egész európai irodalom jövőjére ne gondoljunk.”¹⁵ Babits és Kuncz művészi elvei megegyeznek abban, hogy az Ember és az Író viszonyát politikától, pártállástól független kell megítélni: „A kor szellemi élete belül zajlik, a lelkekben és egyéneknél, s az irodalom igazi mozgása, ahogy mondtuk, nem a külső harc, hanem a belső forrongás. Belső forrongás pedig csak ott lehet, ahol az Ember problémái az Íróban egyéni életet élnek: ahol az író fontos dolgokról beszél és beszélhet, pártoktól és politikától függetlenül.”¹⁶ Babits álláspontja szerint az európai örökség közös vállalásának záloga a kultúrák egyetértése, mivel a nemzeti kultúrák egyazon európai kultúra „egyes dialektusai”.¹⁷ Kuncz Aladár is azt várta, hogy az erdélyi irodalom „országhatárok fölött átívelő európai szellemiség gondozója legyen.”¹⁸ Kuncz is az egyetemes kulturális értékek mentén gondolkodott. Ezt bizonyítja az 1928-as *Erdély az én hazám* című esszéje is: „Erdélyből kell kiindulnunk, s egy szökkenéssel mindjárt olyan magaslatra kell emelkednünk, amelyről nézve az erdélyi sors világprobléma lesz.”¹⁹ Babits Erdélyi Helikonban közölt esszéje egy olyan kulturális kezdeményezés, amely egyrészt óv a regionalizmus veszélyeitől, másrészt magasabb rendű, európai távlatokat nyit. Babits vezércikkének eszmei programja megfelel Kuncz törekvéseinek, mely szerint európai mércével mérve kell korszerűnek lennie az erdélyi irodalomnak. Kuncz az *Európaiság és regionalizmus* című esszét 1930. január 9-i levelében köszönte meg Babitsnak:

¹⁴ Babits Mihály: *Európaiság és regionalizmus*. In: *Erdélyi Helikon*, 1930/1., 3.

¹⁵ Babits: *Európaiság és regionalizmus*, i. m., 3.

¹⁶ Babits: *Európaiság és regionalizmus*, i. m., 4.

¹⁷ Babits: *Európaiság és regionalizmus*, i. m., 3.

¹⁸ Pomogáts Béla: *Erdélyiség és európaiság*. In: *Forrás*, 1999/ 9., 64.

¹⁹ Kuncz Aladár: *Erdély az én hazám*. In: *Erdélyi Helikon*, 1929/ 1., 489.

„Nem volt még alkalmam megköszönni az Erdélyi Helikon számára írt gyönyörű bevezető cikkedet. Igazán nagyon hálás vagyok érte, nemcsak azért mert általában véve ezzel a kitűnő írással a folyóiratnak ezt a számát valóban ünnepivé tetted, hanem azért mert sok, itt forrongó és tisztázásra szoruló eszmében rendet teremtettél és irányt mutattál.”²⁰

Babits európai perspektívákat is megfontoló regionalizmusa megfelelt Kuncz szemléletének, annak az egységesítő törekvésnek, amely az egyetemes európai értékekben gondolkodó irodalmat jelentette. Ezt bizonyítja Kuncznak Babits 1929-ben megjelent *Élet és irodalom* esszé- és tanulmánykötetéről közölt ismertetése is. Az Erdélyi Helikon 1930-as első lapszámában elismerően nyilatkozik babitsi szellemi lelkiismeret egyetemes értékeiről. Az *Élet és irodalom* írásai (többek között a *Magyar költő kilencszáztizenkilencben*, *Kettőszakadt irodalom*, *Az írástudók árulása*) „a magyarság szellemi válságának epokális kifejezői, amelyek tragikus körülmények között, [...] a lehető legnagyobb teljességű kisugárzásai a magyar irodalmi lelkiismeretnek és alkotó szellemnek”.²¹

Az Erdélyi Helikon marosvécsi összejövételén Kuncz Aladár kezdeményezésére tűzte ki irodalomtörténeti pályázatát 1930 júniusában. A pályázat a következő feltétellel szült: „A mű szóljon az egész magyar társadalomhoz, de elsősorban a kisebbségi sorsban élő magyarsághoz. Hozza közel a jelentős magyar irodalmi alkotásokat főként a mai nemzedékhez s mélyítse el a magyar irodalom tanulmányozásának vágyát. Bontakozzék ki belőle a magyar irodalom és a világszellem kölcsönhatása, de éles körvonalakban emelkedjék ki a műben a magyar zseni minden más néptől különböző sajátossága.”²² Az irodalomtörténeti pályázat elbírálására Kuncz Babitsot is felkérte. A pályamunkák értékelésében részt vevő bizottság – már csak Kuncz 1931 júniusában bekövetkezett halála után – 1932 augusztusában ismertette az eredményeket az Erdélyi Helikon marosvécsi összejövételén. A bíráló bizottság tagjai Babits Mihály, Makkai Sándor és Molter Béla voltak, akik egyhangú többséggel Szerb Antal *Magyar irodalomtörténetét* jelölték az első díjra.

Szintén Kuncz halála után jelenhetett csak meg az Erdélyi Helikon 1931-es első számában Babits kritikája utolsó regényéről, a *Fekete kolostorról*. Az internálótáborban eltöltött háborús rabság éveinek gazdag emlékezete egyben napló- és kordokumentum. Babits kritikájában hangsúlyozta, hogy Kuncz művének hatása „csakugyan olyan, mint egy jó és nagy regényé. Főleg feszültsége a regényé és az a szenzáció-skála,

²⁰ Kuncz Aladár Babits Mihálynak küldött levlélrészlete. Kolozsvár, 1930. január 9. Lelőhely: OSZK Fond III/810/12.

²¹ Kuncz Aladár: *Babits Mihály új tanulmánykötete*. In: *Erdélyi Helikon*, 1930/1., 82.

²² Makkai Sándor: *Előszó*. In: Szerb Antal: *Magyar irodalomtörténet*. Révai Kiadó, Budapest, 1935, 5.

amit az olvasó lelkén lejátszik. [...] [nem] ereszt ki varázsából. [...] Nem a regény eszközeivel előállított látszat hat [...], hanem az átélt és visszaélt valóság.”²³

Kuncz korai halála ellenére meghatározó szerepet töltött be a Trianon utáni erdélyi irodalom indulásában. Az Erdélyi Helikonban vállalt szerkesztői tevékenysége nem csupán a Nyugat íróinak megnyerésében és az erdélyi szerzők felkarolásában kulcsfontosságú, hanem a művészi szabadság és az európai távlatok mint a magasabb szintű eszmék hirdetésében is. Ha a Kuncz–Babits-levelezés dokumentumai-ból csakis az Erdélyi Helikonnal kapcsolatos rövid periódust (1929–1931) vizsgáljuk, megállapítható, hogy Babitsnak a kolozsvári folyóiratban betöltött szerepvállalása több szempontból is meghatározó. Babits olyan világirodalmi szerzőről nyilatkozott, mint Dante; az *Európaiság és regionalizmus* esszéjében egyetemes távlatokban jelölte ki az erdélyi irodalom szerepét; elsőnek közölt kritikát Kuncz legjelentősebb szépirodalmi memoárregényéről, a *Fekete kolostorról*; és végül Kuncz felkérésére vett részt az Erdélyi Helikon irodalomtörténeti pályázatának az elbírálásában, melynek eredményeképp Szerb Antal *Magyar irodalomtörténete* első díjat nyert. A két író kapcsolattörténetében a leglényegesebb az a szemléleti azonosság, amellyel állást foglaltak az erdélyi irodalom európai távlatairól. Noha érzékelhető kisebb hangsúlyeltolódás, mivel Kuncz az *Erdély az én hazám* című esszéjében az „erdélyi magyar író [...] [a] magyar kisebbségi szemlélet legelőretoltabb őrszeme,”²⁴ mégis azonosul az „*Európa az én hazám*”²⁵ egyetemes programjával is, ezért egy állásponton van Babits azon megállapításával, mely szerint „az erdélyi lélek lényegesebb európai mondanivalók felé vágyik, s nem akar regionalizmusába, mint egy kényelmes mentsvárba bezárkózni.”²⁶ Kuncz Aladár is ezt „*az egyetemes, magasabbrendű*” irodalmi lelkiismeretet szólaltatta meg, mikor azt nyilatkozta: „Erdély a mi hazánk. Külsőleg bizonyára szűk keretnek látszik ez, de egyszerre kitágul, ha ebből a keretből a kisebbségi szemlélet egész Európára kiömlő sugarai hatolnak elő.”²⁷ Babits az irodalmi regionalizmusnak az európai szellemi törekvéseit később, 1935-ben írt *Erdély* című esszéjében is megfogalmazta: „A transzilvanizmus nem elzárkózni, hanem gazdagítani akar: erdélyiségében magyarságát őrzi, és Európát gazdagítja. A transzilvanizmus a politikán túl és minden politika dacára kulturális nemzeti érzést jelent, mely nem szétválaszt, hanem összekapcsol; az európai nacionalizmus formái között ez egyike a legszabadabbaknak és legemberibbeknek.”²⁸

²³ Babits Mihály: *Fekete kolostor*. In: *Erdélyi Helikon*, 1931/1., 419.

²⁴ Kuncz: *Erdély az én hazám*, i. m., 487.

²⁵ Kuncz: *Erdély az én hazám*, i. m., 487.

²⁶ Babits: *Európaiság és regionalizmus*, i. m., 6.

²⁷ Kuncz: *Erdély az én hazám*, i. m., 489.

²⁸ Babits: *Erdély. Az én erdélyiségem*, i. m., 504.